

Slobodno vrijeme studenata/ica prije i tijekom trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera

Brajković, Matea

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:343473>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-04**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij sociologije
(dvopredmetni)

Matea Brajković

**Slobodno vrijeme studenata/ica prije i
tijekom trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera**

Završni rad

Zadar, 2020.

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

**Slobodno vrijeme studenata/ica prije i tijekom trajanja
COVID-19 protuepidemijskih mjera**

Završni rad

Student/ica:
Matea Brajković

Mentor/ica:
Doc. dr. sc. Željka Tonković

Zadar, 2020.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Matea Brajković**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Slobodno vrijeme studenata/ica prije i tijekom trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 6. srpnja 2020.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Ciljevi i svrha	3
3. Teorijska koncepcija rada.....	3
3.1. Definiranje slobodnog vremena	3
3.2. Mladi i slobodno vrijeme	5
3.3. Aktivno sudjelovanje u društvu.....	9
4. Istraživačka pitanja i hipoteze	10
4.1. Istraživačka pitanja.....	10
4.2. Hipoteze	10
5. Metodologija	11
5.1 Metoda istraživanja	12
5.2. Uzorak	12
6. Rezultati istraživanja	13
6.1. Sociodemografska obilježja uzorka.....	13
6.2. Raspoloživo slobodno vrijeme studenata	15
6.3. Aktivnosti slobodnog vremena studenata	17
6.4. Sport, rekreacija i slobodno vrijeme.....	21
6.5. Aktivna participacija u društvu	23
6.6. Testiranje hipoteza	25
7. Rasprava	30
8. Zaključak.....	32
9. Prilozi	35
10. Literatura	40

Slobodno vrijeme studenata/ica prije i tijekom trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera

Sažetak

Završni rad se bavi obrascima provođenja slobodnog vremena u studentskoj populaciji. Anketno istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku od 225 studenata i studentica, Sveučilišta u Zadru i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ispitanici su trebali odgovoriti na pitanja o provođenju slobodnog vremena prije i za vrijeme trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera. U istraživanje su uključene razne sastavnice slobodnog vremena, od zabavnih, kulturnih, vjerskih sadržaja do sporta te aktivne participacije u društvu. Provedene analize su ukazale na razliku u dnevnom raspoloživom vremenu po spolu ispitanika, gdje se pokazalo da studentice raspolažu s manje slobodnog vremena. Preferencije u načinima provođenja slobodnog vremena studenata se ne razlikuju značajno u odnosu na mjesto studiranja. Studenti u Zadru i Zagrebu najčešće provode svoje slobodno vrijeme u odmaranju i zabavi, a sadržaji poput kulture i aktivnog sudjelovanja u raznim udrugama i organizacijama civilnog društva te volonterskih aktivnostima su najmanje zastupljeni. Pokazalo se da u razdoblju tijekom trajanja mjera, ali i prije trajanja, studenti najčešće ispunjavaju vrijeme pasivnim aktivnostima slobodnog vremena. Naposljetku, rezultati istraživanja su u skladu s prethodnim istraživanjima o mladima i slobodnom vremenu.

Ključne riječi: Slobodno vrijeme, studenti, kultura, sport, participacija u društvu

Student's leisure time before and during COVID-19 anti-epidemic measures

Summary

This thesis deals with patterns of leisure time in the student population. The survey was conducted on a sample of 225 students from the University of Zadar and the Faculty of Philosophy, University of Zagreb. Respondents were asked to answer questions about spending their leisure time before and during the COVID-19 anti-epidemic measures. The research includes various leisure components, from entertaining, cultural, religious contents to sports and active participation in society. The conducted analyzes indicated a difference in the daily available time by participant's sex, indicating that female students have less free time. Preferences in the ways students spend their leisure time do not differ significantly in relation to the place of study. Students in Zadar and Zagreb most frequently spend their leisure time relaxing and having fun, and content such as culture and active participation in various associations and civil society organizations and volunteer activities are the least represented. It has been shown that in the period of the duration of measures, and even before the duration, students most frequently fill their time in passive leisure activities. Finally, the research results correspond with previous research on youth and leisure.

Key words: Leisure time, students, culture, sport, active participation

1. UVOD

Ovaj rad se temelji na istraživanju aktivnosti slobodnog vremena studenata¹ Sveučilišta u Zadru i studenata Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u razdoblju prije i nakon uvođenja COVID-19 protuepidemijskih mjera. Pandemija uzrokovana pojavom COVID-19 virusa, kao i donesene protuepidemijske mjere, ograničili su neke od aspekata slobode izbora u načinima provođenja slobodnog vremena mladih, ali i ostalih dobnih skupina. Pritom su se mnoge aktivnosti slobodnog vremena radi prevencije virusa privremeno premjestile u privatnu sferu. Konzumacija kulturnih sadržaja koji uključuju izlazak iz vlastitog stana ili kuće bila je odgođena, ali su se različiti oblici kulturnih sadržaja pojavili u online formatima. Primjerice, došlo je do uvođenja internetskih izložbi, virtualnih posjeta muzejima, održavanja virtualnih koncerata, kako onih domaćih tako i stranih izvođača, održavanja virtualnih knjiških klubova te mnogih drugih aktivnosti. Stoga se, između ostalog, u radu pokušava identificirati u kojoj su se mjeri studenti uključili u konzumaciju kulturnih sadržaja dostupnih na online platformama. Također, bilo je ograničeno i posjećivanje ostalih aspekata društvenog života poput zabavnih, sportskih i vjerskih sadržaja u okviru slobodnog vremena, a koji podrazumijevaju okupljanje većeg broja pojedinaca.

Kontekst suvremenog vremena, prema Ilišin i Spajić Vrkaš (2015), pretpostavlja da pojedinci većinom participiraju u kulturi unutar okvira slobodnog vremena. Kultura se može smatrati jednom od sastavnica slobodnog vremena jer se mnoge aktivnosti slobodnog vremena studenata mogu promatrati u kontekstu konzumacije kulturnih sadržaja ili točnije kulturne potrošnje. Ilišin (2006) govoreći o „kultiviranju“ slobodnog vremena govori o participaciji mladih u kulturnom životu prilikom čega navodi razmjern utjecaj proizvoda masovne kulture. Također je važno naglasiti da jednu od značajnijih sastavnica slobodnog vremena mladih čini konzumacija medijskih sadržaja. Sukladno tome, međuodnos kulture i kultiviranog slobodnog vremena pridonosi formiranju identiteta mladih. Također, kako tvrdi Ilišin (2007), na formiranje identiteta utječe selektivan odnos mladih prema produktima masovne kulture, što vodi do zaključka da se selektivnim pristupom prema sadržajima oni međusobno razlikuju te se istovremeno formiraju različite skupine koje vežu pojedince sličnih interesa. Kultura mladih preko tih karakteristika postaje „područje njihove afirmacije, komunikacije i stila života“ (Mlinarević i sur., 2007: 85). Uzimajući u obzir da sudjelovanje u aktivnostima slobodnog vremena pretpostavlja mogućnost biranja, mladi pomoću

¹ Gramatički rod u tekstu odnosi se podjednako na muški i ženski spol.

specifičnog izbora aktivnosti te participacijom u istima formiraju vlastiti identitet. Stilovi života mladih se pritom identificiraju kroz sudjelovanje u aktivnosti slobodnog vremena (Tomić- Koludrović i Leburić, 2001).

Naravno, osim društvenog i kulturnog života, akademske obaveze studenata bile su prilagođene kriterijima protuepidemijskih mjera. Jedno od shvaćanja slobodnog vremena, definira ga kao suprotnost radnom vremenu (Polić i Polić, 2009; Ilišin, 2017). U ovom radu, vrijeme poistovjećeno s radnim vremenom, takozvana suprotnost slobodnom vremenu, predstavljat će vrijeme ispunjeno akademskim obvezama studenata. Izostanak uobičajenih odlazaka na predavanja ili sudjelovanja u drugim akademskim obvezama na Sveučilištu ima potencijal za promjenu strukture slobodnog vremena studenata u razdoblju trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera. Prethodna istraživanja o mladim i slobodnom vremenu (Ilišin, 2006, 2007, 2017) poslužiti će kao okvir za promatranje te raspodjelu aktivnosti slobodnog vremena studenata iz Zadra i Zagreba u razdoblju prije i tijekom trajanja epidemioloških mjera. Učestalost sudjelovanja u različitim aktivnostima i sadržajima smatrat će se indikatorom različitih oblika provođenja slobodnog vremena. Međutim, prije same analize sadržaja i aktivnosti studenata potrebno je saznati s koliko slobodnog vremena u danu raspolažu. S obzirom na to, utvrditi će se dnevna količina slobodnog vremena kojim studenti raspolažu, kao i činjenica je li se dnevna količina slobodnog vremena promijenila u odnosu na razdoblje prije uvođenja protuepidemijskih mjera.

Od raspona aktivnosti koje su studentima bile dostupne u okviru provođenja slobodnog vremena prije uvođenja protuepidemijskih mjera izuzet će se sportske aktivnosti i aktivno sudjelovanje u društvu kao one kod kojih je došlo do najvećih promjena uslijed uvođenja protuepidemijskih mjera. Naravno, ovo ne isključuje novonastale promjene u održavanju drugih aktivnosti, poput onih prethodno spomenutih koje su vezane uz kulturu i zabavu. Aktivnosti koje spadaju u ove dvije kategorije Ilišin (2017) svrstava u aktivistički i sportski obrazac provođenja slobodnog vremena. Podrazumijeva se da dvije navedene vrste aktivnosti zahtijevaju izlazak iz kuće/stana te okupljanja većeg broja pojedinaca. Prema Badrić i Prskalo (2011) mladi preferiraju ispuniti slobodno vrijeme u aktivnostima nevezanim uz sport što nam ukazuje na potrebu istraživanja upravo onih obrazaca koji uključuju bavljenje sportom, aktivno ili rekreativno. Prema Ilišin i Spajić Vrkaš (2015) istraživački izvještaj Ministarstva socijalne politike i mladih navodi da se aktivno sudjelovanje mladih u društvo prvenstveno odražava u njihovoj participaciji u izvaninstitucionalnim organizacijama, kao i civilnim udrugama i volonterskom radu. Stoga se na uzorku studenata u sklopu njihova raspoloživog

vremena ispituje i aktivna participacija u društvu u okviru sudjelovanja u raznim organizacijama, udrugama, volonterskom, humanitarnom radu, članstvom u sportskim udruženjima, vjerskim udrugama i umjetničkim i kreativnim društvima.

2. CILJEVI I SVRHA

Cilj istraživanja je utvrditi načine provođenja slobodnog vremena studenta Sveučilišta u Zadru i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u razdoblju prije i tijekom trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera.

Pojedinačni ciljevi su:

- 1) Identificirati dnevno raspoloživu količinu slobodnog vremena studenata;
- 2) Utvrditi načine provođenja slobodnog vremena studenata Sveučilišta u Zadru i studenata Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu *prije uvođenja* COVID-19 protuepidemijskih mjera;
- 3) Utvrditi načine provođenja slobodnog vremena studenata Sveučilišta u Zadru i studenata Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu *u razdoblju trajanja* COVID-19 protuepidemijskih mjera.

Svrha istraživanja je dobiti uvid u sadržaje i aktivnosti kojim studenti ispunjavaju slobodno vrijeme, kao i identificirati značajne razlike u načinima provođenja slobodnog vremena s obzirom na spol i mjesto studiranja studenata.

3. TEORIJSKA KONCEPCIJA RADA

3.1. Definiranje slobodnog vremena

Interpretacije slobodnog vremena su se mijenjale usporedno s društvenim procesima kojima je došlo do promjene u poimanju koncepta vremena zajedno s izmjenama u fragmentaciji raspoloživog vremena u danu. Prvotne je promjene uvela modernizacija te se suvremeno poimanje slobodnog vremena veže uz razdoblje Moderne (Ilišin, 2007). Modernizacija je raskinula tradicionalnu raspodjelu vremena u kontekstu ekonomije rada te su nakon toga definicije slobodnog vremena postale mnogobrojnije, raznovrsnije i kompleksnije.

Tome su pridonijeli i utjecaji koje donosi razvoj tehnologije i sve veća prisutnost medija u društvu.

Naime, najučestalija je zapravo binarna definicija: rad naspram slobodnog vremena. Ukratko, vrijeme koje se ne ubraja u rad, u smislu zaposlenja, smatra se slobodnim vremenom kojim pojedinac nesmetano raspolaže (Ilišin, 2017). A pritom se treba osvrnuti da „rad“ kao suprotnost slobodnom vremenu mora uključivati i kontekst obiteljskih, školskih, akademskih i profesionalnih obveza. Stebbins (2018) iz više razloga odbacuje prethodno navedeno razumijevanje i definiciju slobodnog vremena. Uz problematiku binarne definicije koja definira jedno kao odsustvo drugoga, odnosno slobodno vrijeme kao ne-rad, navodi nedostatak elaboracije kompleksnosti samog pojma te vrijednost tog vremena za individue. Iznimna važnost slobodnog vremena proizlazi iz brojnosti aktivnosti u kojima ljudi mogu svojevrijedno sudjelovati, a putem kojih mogu ispuniti niz svojih potreba (Stebbins, 2018).

Nadovezujući se na to, bitna oznaka slobodnog vremena je sloboda izbora. Slobodno vrijeme ispunjeno aktivnostima po vlastitom izboru još nazivamo i dokolica (Ilišin, 2017). Međutim, sloboda izbora ne osporava postojanje nejednakosti u pristupu određenim aktivnostima (Ilišin, 2007). Ispunjenje želje za participacijom mora odgovarati mogućnostima kojima netko raspolaže (Elster, 2000). Bez obzira na prirodu nejednakosti pojedinac se prilagođava svojim mogućnostima te u kontekstu slobodnog vremena (ne)sudjeluje u različitim aspektima istog. Slobodan izbor pretpostavlja da pojedinci proizvoljno organiziraju svoje vrijeme te sudjeluju u određenim aktivnostima iz vlastite želje. Odrednice slobodnog vremena, uz slobodu izbora, su samoodređenje (Cadwell i Witt, 2011) te motivacija za sudjelovanjem (Mlinarević i sur., 2007). Krajnji je cilj ispuniti slobodno vrijeme svojevrijedno odabranim aktivnostima koje su pojedincima značajne te u kojima uživaju.

Nadalje, aktivnosti slobodnog vremena moguće je kategorizirati s obzirom na funkciju i načine provođenja. Prema Dumazedieru (1974) razlikujemo nekoliko funkcija provođenja slobodnog vremena, a to su: „odmor i rekuperacija, zabava i razonoda te kultiviranje i razvoj ličnosti“ (Ilišin, 2017: 295). Naravno, odabir potonjih ovisi o vlastitim preferencijama. Kultiviranje i razvoj ličnosti je iznimno važno u kontekstu mladih, razlozi toga će biti adresirani kasnije. Naposljetku, slobodno vrijeme može biti aktivno i pasivno, uključujući sve od odmaranja do volontiranja (Rapoport i Rapoport, 1947). Jednak pristup koristi i Stebbins koji razlikuje *formalno (ozbiljno)* i *neformalno (ležerno)* slobodno vrijeme. Formalno, kao što

i sam naziv označuje, shvaća se ozbiljnije, a sudjelovanje u njemu doprinosi „razvoju vještina i znanja [i] akumuliranju iskustva“ (Stebbins, 1982: 267). Te aktivnosti zahtijevaju aktivnu participaciju. U kontekstu ovog završnog rada formalno slobodno vrijeme možemo poistovjetiti s dijelom o aktivnoj participaciji studenata u društvu sudjelovanjem u raznim kreativnim grupama (kazališnim, glazbenim), sportskim, vjerskim udruženjima, kao i humanitarnim i volonterskim akcijama. S druge strane, ležerno slobodno vrijeme karakterizira relaksacija bez potrebe za većim naporom (Stebbins: 1977). Tu se najčešće ubrajaju aktivnosti poput gledanja televizije jer to ne zahtijeva velik napor i/ili posebna znanja za sudjelovanje. Gledanje serija, filmova, provođenja vremena na društvenim mrežama te odmaranje i druženje s obitelji se također mogu promatrati u okviru ležernog slobodnog vremena.

Pregledom nekoliko interpretacija pojma slobodno vrijeme i kategorijama unutar istog možemo sažeti zajedničke sastavnice koje povezuju različite teorije. Pritom je slobodno vrijeme ono vrijeme kojim raspoložemo izvan okvira vlastitih obveza, a obilježava ga individualno ili grupno sudjelovanje u aktivnostima po vlastitom izboru ovisno o interesima pojedinca. Sudjelovanjem u aktivnostima slobodnog vremena mladi mogu težiti raznim ciljevima, od mogućnosti da kroz njega mogu ispuniti svoje želje, usvojiti nova znanja, izgrađivati identitet ili se jednostavno odmoriti od obveza. Uključivanje u što raznovrsnije aktivnosti ujedno pridonosi kvalitetnijem provođenju slobodnog vremena.

3.2. Mladi i slobodno vrijeme

U ovom je radu naglasak na studentskom uzorku i načinima na koje oni raspoložu slobodnim vremenom. Naime, od svih skupina mladih, studenti su oni koji u prosjeku najviše sudjeluju u raznovrsnim aktivnostima slobodnog vremena (Bouillet, Ilišin, Potočnik, 2008). Prilikom istraživanja sastavnica slobodnog vremena mladih prvo se treba osvrnuti na početnu i ujedno najučestaliju definiciju slobodnog vremena. U kontekstu populacije mladih, kojoj pripadaju i studenti koji čine uzorak ovog istraživanja, distinkcija između rada kao zaposlenja i slobodnog vremena nije relevantna. Vrijeme koje se naspram slobodnog odnosilo na zaposlenje, sad će se odnositi na izvršavanje akademskih i obiteljskih obaveza nakon čega mladi odlučuju na koji će način raspolagati svojim vremenom. To ne osporava činjenicu da dio studenata radi tijekom studija, ali to ne se ne ispituje u kontekstu ovog rada. Unatoč činjenici da pojedini studenti rade tijekom godine, novonastala epidemiološka situacija je pridonijela manjoj zastupljenosti studentskih poslova općenito.

Nadalje, zbog sve veće prisutnosti tehnologije u svakodnevnom životu nije uvijek lako odrediti granice između slobodnog vremena i vremena ispunjenog obvezama (Abbot-Chapman i Robertson, 2015). U kontekstu uvođenja protuepidemijskih mjera, okolnosti su dodatno otežane i studenti su, kao i mnogi ljudi koji za to imali mogućnosti, premjestili sve svoje obaveze u privatnu sferu. Uvođenje mjera je potencijalno pridonijelo još većem „zamućenju“ granica slobodnog vremena. Tada se slobodno vrijeme odvojeno od akademskih obveza, primjerice odlaženje na predavanja, gubi odrađivanjem istih u svom domu te se na taj način gubi već nejasna distinkcija granica slobodnog i vremena ispunjenog obvezama.

Važnost slobodnog vremena studenata polazi od njihove mogućnosti da sudjelovanjem u aktivnostima pod okriljem slobodnog vremena, koje nije ispunjeno drugim obvezama, pronalaze svoje interesne orijentacije te razvijaju osobni identitet. Na slobodno vrijeme mladih može se gledati i kao socijalizacijski čimbenik jer u kontaktu s drugima mladi iskazuju svoj identitet (Bouillet i sur., 2008). Sudjelovanjem u različitim aktivnostima slobodnog vremena mladi mogu uspostaviti kontakte s drugima i izgraditi svoj identitet odvojeno od sfere obiteljskog života i akademskih obveza. Upravo im priroda slobodnog vremena, njegova nestrukturiranost, pruža slobodu da biraju prostore, institucije i ustanove koje nude prilike za interakciju s drugima (Abbot-Chapman i Robertson, 2015). Kod mladih generacija prevladava orijentiranost na slobodno vrijeme ispunjeno raznodom i zabavom. Ipak, navodi se značajnost treće sastavnice slobodnog vremena, kultiviranje i razvoj ličnosti, koja je manje zastupljena kod mladih (Ilišin, 2006).

Teoretiziranje o aktivnostima slobodnog vremena neodvojivo je od pojma kulture, točnije kulturne potrošnje. Mladenačka kultura predstavlja „jedan od osnovnih elemenata razvoja identiteta i formiranja stilova života, te područje za njihovu afirmaciju i iskazivanje talenata i sposobnosti“ (Ilišin, 2006:302). Tonković, Krolo i Marčelić (2014) su kulturnu potrošnju direktno povezali sa slobodnim vremenom. Unutar granica raspoloživog slobodnog vremena pojedinci odabiru razne kulturne, zabavne i druge sadržaje u kojima žele sudjelovati. Uz to se učestalo vezuju ukusi i preferencije (Tonković i sur., 2014), a vodeći se njima pojedinci biraju i konzumiraju određene sadržaje. Za potrebe ovog rada će se ispitivati učestalost posjećivanja različitih sadržaja kako bi se istražili načini na koje studenti provode svoje slobodno vrijeme.

Međutim, ovaj se rad bavi razdobljem u kojem je sloboda izbora kao jedna od najbitnijih sastavnica slobodnog vremena, bila ograničena. Tijekom trajanja COVID-19

protuepidemijskih mjera, konzumacija i participacija u raznim kulturnim i zabavnim sadržajima se na neko vrijeme premjestila u privatnu sferu. Epidemiološke mjere su uvedene kako bi se ograničila cirkulacija ljudi i mogućnost širenja virusa. To je uvjetovalo zatvaranje kafića, klubova, Shopping centara, kina, knjižnica, kazališta, galerija i sličnih sadržaja iz razloga što je bilo potrebno održavati fizičku distancu. Aktivnosti slobodnog vremena u tom razdoblju možemo poistovjetiti s onim što Tonković, Marčelić, Krolo (2017) nazivaju „privatnom kulturnom potrošnjom“ (194). Značenje toga proizlazi iz prirode konzumacije kulturnih sadržaja koji su nam dostupni u vlastitom domu, a tijekom trajanja mjera te limitiranih mogućnosti posjećivanja istih to je bio jedini način. S druge strane, kulturne sadržaje koji nisu bili dostupni možemo smatrati takozvanom „javnom kulturnom potrošnjom“ (Tonković i sur., 2017: 194). Ti sadržaji će biti analizirani u sklopu slobodnog vremena prije uvođenja mjera.

Ono što je proizašlo iz uvođenja epidemioloških mjera su inicijative raznih platformi i kulturnih institucija koji su ponudile Internetske alternative za sadržaje koji su u „normalnim“ okolnostima bili dostupni svojim korisnicima izvan njihova doma. Za vrijeme trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera neke su platforme i ustanove omogućile pristupanje sadržajima putem interneta i to potpuno besplatno. U te sadržaje, koji inače ne pružaju besplatne usluge, ubrajamo MUBI platformu koja je omogućila gledateljima online projekcije filmova za vrijeme trajanja epidemije.² Nadalje, Hrvatsko narodno kazalište u Zadru, kao i ono u Zagrebu, omogućili su gledateljima praćenje odabranih predstava na YouTube kanalima. Kazališta izvan Hrvatske poput onog u Londonu (UK National Theatre) su također omogućili gledanje izvedbi predstava na internetskim platformama. Osim toga, mnogi su muzeji diljem svijeta uveli mogućnost virtualnih tura iz svog doma te su mnogi glazbenici, hrvatski i strani, održavali virtualne koncerte na društvenim mrežama. S obzirom na uobičajeno stanje te nisku konzumaciju navedenih kulturnih sadržaja u razdoblju prije uvođenja protuepidemijskih mjera, podiže se pitanje hoće li studenti sudjelovati u nekim od dostupnih Internet izvora. Primjerice, Lončar (2008) na temelju rezultata istraživanja o motivaciji za odlazak u kazalište tvrdi da su mladima daleko zanimljiviji mnogobrojni medijski sadržaji koje možemo povezati s popularnom kulturom, a s kojima se kazalište, ali i muzeji i izložbe, ne mogu mjeriti.

² MUBI platforma je internetska stranica koje je u vrijeme trajanja protuepidemijskih mjera omogućila gledateljima besplatno gledanje art-filmova na tri mjeseca.

Nadalje, aktivnosti slobodnog vremena Vlasta Ilišin svrstava u osam specifičnih obrazaca, elitno-kulturni, urbani, aktivistički, sportski, pasivni, ruralni i medijski obrazac. Svaki obrazac karakterizira određen stil provođenja slobodnog vremena kao odrednicu stila života. U odnosu na ranija istraživanja mladih i slobodnog vremena nije došlo do promjena koje bi zahtijevale značajne promjenu u obrascima (Ilišin, 2017). Uz naznaku da su elitno-kulturni, ruralni i urbani obrasci najstabilniji, ostali spomenuti obrasci pružaju prostor za nadopunu i manje izmjene (Ilišin, 2007). Svih osam obrazaca slobodnog vremena će biti ukratko opisani u nastavku. Svaki od obrazaca slobodnog vremena obuhvaća specifičan set sadržaja i aktivnosti koje su svojevrsan indikator mladenačkih orijentacija.

Prvi, *elitno-kulturni obrazac*, čine aktivnosti poput posjećivanja kazališta i izložbi i često se vezuje uz kontekst visoke kulture i kao odrednica višeg društvenog statusa (Ilišin, 2007). Poželjno je da se mladi bave aktivnostima unutar elitno-kulturnog obrasca zbog njegova potencijala za kultivaciju slobodnog vremena (Ilišin, 2006). Drugi obrazac je *urbani* koji podrazumijeva odlazak u kafiće, klubove i druga mjesta namijenjena raznodni i druženju s drugima. Okuplja znatno veći broj mladih od prethodnog obrasca (Ilišin, 2017). Nadalje, o *aktivističkom obrascu* govorimo u vidu aktivne društvene participacije, najbolje ga opisuje „politički, volonterski, humanitarni i honorarni rad“ (Ilišin, 2017:304), ali i odlazak na javna predavanja i tribine. Od navedenih aktivnosti, poznato je da je politička participacija mladih u Hrvatskoj iznimno niska (Ilišin, 2003). Sljedeći, *obiteljski obrazac* je orijentiran na druženje s užom i širom obitelji, ali i obiteljske obveze. Vrijednosti pripadnika ovog obrasca su uglavnom tradicionalne i čine ga većinom žene. S druge strane, obrazac u kojem prevladavaju muškarci je takozvani *sportski obrazac*. U njega uključujemo aktivno ili amatersko bavljenje sportom i drugim oblicima rekreacije, ali i praćenje i odlazak na sportske događaje (Ilišin, 2017). Zatim slijedi *pasivni obrazac* koji se odnosi na pasivno provođenje slobodnog vremena provedeno najčešće u relaksaciji i konzumiranju sadržaja bez ikakve aktivne uključenosti. *Ruralni obrazac* je zapravo suprotan elitno-kulturnom, ali sličan obiteljskom po nekim obilježjima. Obilježaja ga preferiranje narodne glazbe, religioznost te udaljenost od urbanih sredina. Posljednji obrazac je *medijski obrazac*. Sudionici medijskog obrasca prate medije u svim oblicima, od slušanja glazbe, čitanja novina do gledanja sadržaja na televiziji (Ilišin, 2017).

Slobodno vrijeme se smatra indikatorom društvenih stilova, točnije stilova života (Mlinarević i sur., 2007). Životni stilovi se razlikuju s obzirom na motivaciju za sudjelovanje, kroz poznavanje i posjećivanje sadržaja slobodnog vremena. Stoga, aktivnosti i sadržaji koje

mladi konzumiraju i posjećuju unutar svakog od navedenih obrazaca provođenja slobodnog vremena ukazuju na interesne orijentacije i životne stilove mladih te na koji se način populacija mladih razlikuje od ostalih dobnih skupina po načinima provođenja slobodnog vremena. Po odabiru aktivnosti i sadržaja slobodnog vremena mladi su heterogena grupa u širem kontekstu (Tomić-Koludrović i Leburić, 2001; Tonković i sur., 2014).

3.3. Aktivno sudjelovanje u društvu

Aktivno sudjelovanje unutar granica slobodnog vremena je postavljeno kao zasebna kategorija jer se uobičajeno promatra u kontekstu politike. Poznato je da mladi općenito nemaju velik interes za tradicionalno sudjelovanje u politici što se poklapa s ispodprosječno participacijom hrvatske mladeži u aktivnostima vezanim uz politiku (Ilišin, 2003). Iako tradicionalno uključanje u politiku nije prisutno, mladi sudjeluju na druge načine. Mnogo je češće učlanjivanje u udruge civilnog društva, volonterske udruge, sportske klubove ili kreativne i umjetničke skupine. Unutar takozvanog aktivističkog obrasca slobodnog vremena mladi se tijekom svog raspoloživog slobodnog vremena uključuju u aktivni angažman neinstitucionalnog karaktera u koji spadaju prethodno navedene aktivnosti (Ilišin, Spajić Vrkaš, 2015). U radu se ispituje u kojoj mjeri studenti aktivno sudjeluju u društvu te koji su motivatori za sudjelovanje u potonjim aktivnostima.

Aktivno sudjelovanje u društvu, kao i ostale aktivnosti slobodnog vremena, prvenstveno ovise o motivaciji aktera. Gvozdanić (2010) navodi pozitivne učinke uključenosti mladih u politički život, ali također uviđa manjak motivacije za bilo kakvo političko sudjelovanje. S obzirom na relativno nisku participaciju i u udrugama civilnog društva, potrebno je istražiti što potiče mlade na sudjelovanje. Primjerice, prema zakonu o volontiranju, ono određuje „ulaganje osobnog vremena, truda, znanja i vještina kojima se obavljaju usluge ili aktivnosti za dobrobit druge osobe ili za opću dobrobit“ (NN,58/2007). Stoga je bitno da je pojedinac spreman i motiviran na nesebično djelovanje unutar okvira slobodnog vremena kojim raspolaže. Također, volontiranje, ali i druge aktivnosti u okviru aktivne participacije mladih u društvu, možemo shvatiti kao formalno ili ozbiljno slobodno vrijeme. Sudjelovanje u formalnim oblicima provođenja slobodnog vremena zahtijeva ulaganje vlastitog vremena i aktivno sudjelovanje, a kao posljedica se usvajaju nove vještine, znanja i iskustva (Stebbins, 1982).

4. ISTRAŽIVAČKA PITANJA I HIPOTEZE

4.1. Istraživačka pitanja

1. Postoji li statistički značajna razlika između studenata i studentica u količini slobodnog vremena kojim raspolažu?
2. Postoji li statistički značajna razlika između studenata Sveučilišta u Zadru i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u učestalosti posjećivanja sadržaja slobodnog vremena prije donošenja protuepidemijskih mjera?
3. Postoji li statistički značajna razlika između studenata Sveučilišta u Zadru i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u učestalosti konzumiranja internetskih sadržaja omogućenih tijekom trajanja protuepidemijskih mjera?
4. Postoji li statistički značajna razlika između studenata i studentica u sudjelovanju u volonterskim i humanitarnim aktivnostima?
5. Postoji li statistički značajna razlika između studenata i studentica u sudjelovanju u sportskim aktivnostima?

4.2. Hipoteze

H1: Postoji statistički značajna razlika u količini raspoloživog slobodnog vremena između studenata i studentica.

Prva hipoteza se oslanja na dva istraživanja provedena u Hrvatskoj. Prvo istraživanje, Ilišin (2017), navodi kako određene skupine ispitanika imaju manje slobodnog vremena od drugih, a tu između ostalog spadaju žene. Sljedeće, Tomić-Koludrović i sur. (2018) istražujući podjelu kućanskih poslova uviđaju da žene u većoj mjeri obavljaju kućanske poslove, što s druge strane umanjuje količinu slobodnog vremena kojim raspolažu.

H2: Postoji statistički značajna razlika u učestalosti posjećivanja sadržaja slobodnog vremena prije donošenja protuepidemijskih mjera s obzirom na mjesto studiranja studenata.

Ova hipoteza se vodi pretpostavkom o različitostima Zadra i Zagreba, prvenstveno po veličini grada i različitoj geografskoj poziciji, ali najvažnije prema različitoj ponudi sadržaja slobodnog vremena. Ilišin (2006) provela je istraživanje o slobodnom vremenu na uzorku

Zagrebačke županije, a Mlinarević i sur. (2007) na uzorku zadarskih studenata te još pet slavonskih gradova. Također, Tonković i sur. (2014) su proveli istraživanje o obrascima kulturne potrošnje mladih u Zadru koju vezujemo uz konzumaciju kulturnih sadržaja u okviru slobodnog vremena. U navedenim istraživanjima nisu testirane razlike u učestalosti posjećivanju sadržaja između Zadra i Zagreba, ali su prikazani razni obrasci provođenja slobodnog vremena.

H3: Postoji statistički značajna razlika u učestalosti konzumiranja internetskih sadržaja omogućenih tijekom trajanja pandemije s obzirom na mjesto studiranja.

Treća se hipoteza nastavlja na drugu kako bi se ispitala konzumacija sadržaja omogućenih tijekom trajanja protuepidemijskih mjera. Ispituje se jesu li studenti u Zadru i Zagrebu u istoj mjeri iskoristili nove formate sadržaja slobodnog vremena.

H4: Studentice češće sudjeluju u humanitarnim i volonterskim aktivnostima.

Pretpostavka se temelji na motivaciji za sudjelovanje u aktivnostima *aktivističkog obrasca* (Ilišin, 2017), iako je općenito sudjelovanje vrlo nisko. Ženske ispitanice pritom imaju višu motivaciju za aktivno uključivanje, dok se muški ispitanici radije uključuju pasivno (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2015).

H5: Muški ispitanici češće sudjeluju u sportskim aktivnostima u okviru slobodnog vremena. ,

Zadnja hipoteza odražava rezultate istraživanja od Ilišin (2006, 2007, 2017) gdje je naveden sportski obrazac provođenja slobodnog vremena mladih te ga pretežito čine pripadnici muškog spola.

5. METODOLOGIJA

Za potrebe ovog završnog rada provedeno je istraživanje kvantitativnog karaktera. Nastojala se istražiti participacija studenata Sveučilišta u Zadru i studenata Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u aktivnostima slobodnog vremena prije i nakon uvođenja COVID-19 protuepidemijskih mjera.

5.1. Metoda istraživanja

U okviru kvantitativnog istraživanja korištena je metoda anketnog istraživanja. Anketna metoda je metoda prikupljanja podataka kojom se dobivaju podatci o „mišljenjima, uvjerenjima, stavovima i ponašanju“ (Milas, 2009: 395) određenog uzorka ispitanika. U svrhu prikupljanja podataka je osmišljen anketni upitnik s pitanjima zatvorenog tipa. Jedina pitanja otvorenog tipa se odnose na samostalan unos godina i studijske grupe studenata. Prvi dio upitnika sastojao se od pitanja demografskih obilježja koja će naknadno prikazati strukturu uzorka. Nadalje, upitnik se nastavlja na pitanja o slobodnom vremenu i aktivnostima slobodnog vremena kao i oblicima sportske rekreacije i aktivnom sudjelovanju u društvu. Uz pitanja vezana uz aktivnosti slobodnog vremena ispitanici su na ponuđenim skalama učestalosti trebali procijeniti koliko su se često bavili navedenim aktivnostima te posjećivali razne sadržaje. Pritom su se skale vezane uz slobodno vrijeme u razdoblju protuepidemijskih mjera sastojale od 6 stupnjeva („Svaki dan“, „Više puta tjedno“, „Otprilike jednom tjedno“, „Dva do tri puta mjesečno“, „Jednom mjesečno ili rjeđe“ i „Nikada“) na kojima su ispitanici procjenjivali koliko se često bave navedenim aktivnostima. U kontekstu posjećivanja raznih mjesta i sadržaja ponuđena je skala sa sedam stupnjeva („Nikada“, „Jednom godišnje“, „2-3 puta godišnje“, „Otprilike jednom mjesečno“, „Otprilike jednom tjedno“, „Nekoliko puta tjedno“, „Svaki dan“). Prethodna skala se odnosila na razdoblje prije uvođenja protuepidemijskih mjera. Prosječno trajanje ankete je bilo 10 minuta, iako nije postojalo vremensko ograničenje. Svim ispitanicima je zagarantirana anonimnost te se na temelju podataka ne mogu raspoznati pojedinci jer se analiza ne provodi na pojedinačnim slučajevima. Statistička obrada dobivenih podataka je provedena putem programa *Statistica*. Za analizu su korištene deskriptivne i inferencijalne statističke analize.

5.2. Uzorak

Anketno istraživanje provedeno je na ne-probabilističkom prigodnom uzorku. Uzorak sadržava ukupno 225 ispitanika koji su anketu ispunili internetskim putem. Uzorak obuhvaćaju studenti i studentice različitih studijskih grupa preddiplomske i diplomske razine Sveučilišta u Zadru i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Ispitanici su odabrani sukladno ciljevima istraživanja. Prije analize su iz uzorka izostavljeni podatci ispitanika koji nisu odgovarali namjeravanom ciljanom uzorku. Naime, prilikom određivanja uzorka, odabrani su studenti u Zadru i Zagrebu. Sveučilište u Zadru i Filozofski fakultet Sveučilišta u

Zagrebu su komplementarni po ponudi humanističkih i društvenih studijskih programa. Za potrebe istraživanja su bili izostavljeni ispitanici čije mjesto studiranja nisu Zadar niti Zagreb. Anketa je bila kreirana na QuestionPro platformi nakon čega je podijeljena putem društvene mreže Facebook. Posredstvom Facebook mreže anketa je bila objavljena na stranici *Sveučilište u Zadru (studenti)* te podijeljena po različitim Facebook grupama studenata Filozofskog fakulteta u Zadru i Zagrebu, ali i distribuirana putem kontakata s drugim studentima. Anketno istraživanje je provedeno u ljetnom semestru 2019/20 godine, a anketa je bila aktivna od 24. travnja do 4. svibnja 2020 godine. Anketa je završena ranije od planiranog uslijed popuštanja protuepidemijskih mjera.

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

6.1. Sociodemografska obilježja uzorka

Istraživanje na prigodnom uzorku obuhvatilo je ukupno 225 ispitanika u dobi od 19 do 35 godina, izuzev 7 ispitanika koji nisu naveli svoju dob. Od ukupno 218 ispitanika koji su upisali svoje godine, najveći udio ima 21 godinu te 22 godine. A raspon godina je bio od minimalno 19 do maksimalno 35 godina (Tablica 2). Omjer muških i ženskih studenata nije bio ravnomjeran te je naspram 158 studentica anketu ispunilo 67 studenata (Tablica 1).

Tablica 1. Raspodjela uzorka po spolu

Spol	N	%
Muški	67	29,8
Ženski	158	70,2

Tablica 2. Dobna struktura uzorka

	N	M	Sd	Min	Max
Dob	218	21,85	2,262	19	35

Istraživanje se fokusiralo na studente Sveučilišta u Zadru te Filozofskog Fakulteta Sveučilišta u Zagrebu s obzirom na srodnu zastupljenost društveno-humanističkih studija na oba sveučilišta. Sukladno s time, prikupljeni podatci su pokazali relativno ujednačenu

raspodjelu studenata iz Zadra i Zagreba. U istraživanju je sudjelovao 121 student sa Zadarskog Sveučilišta i 101 student s Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, a nedostaju odgovori 4 ispitanika (Tablica 3).

Tablica 3. Raspodjela po mjestu studiranja

Mjesto studiranja	N	%
Zadar	121	53,3
Zagreb	101	44,9
Bez odgovora	4	1,8

Također, analiziran je omjer ispitanika prema spolu i mjestu studiranja. Podaci (Tablica 4) su pokazali da je od ukupnog broja studenata koji su ispunili anketu, a studiraju u Zadru, 80 ženskih, a 40 muških ispitanika. Od studenata koji studiraju u Zagrebu anketu ispunilo 76 ženskih, a 25 muških ispitanika. Pitanje o mjestu studiranja nije popunilo 4 ispitanika. Treba napomenuti kako navedena raspodjela odgovara i stvarnoj strukturi prema spolu na Sveučilištu u Zadru, ali i Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu gdje je veći udio studentica.

Tablica 4. Odnos prema spolu i mjestu studiranja

Spol	Mjesto studiranja:		Mjesto studiranja:	
	Zadar		Zagreb	
	N	%	N	%
Muški	40	33,3	25	24,8
Ženski	80	66,7	76	75,2
<i>Ukupno</i>	120	100	101	100

Od ukupnog broja studenata najveći broj, 85 ispitanika što čini 37,8%, pohađa treću godinu preddiplomskog studija. Drugi po brojnosti su studenti druge godine, njih 42, nakon čega se broj smanjuje prema studentima prve godine, prema petoj godini te naposljetku najmanji udio studenata je s četvrte godine, njih 27 (Tablica 5). U otvorenom pitanju koje je slijedilo nakon pitanja o godini studija ispitanici su trebali samostalno upisati koji smjer ili

smjerove pohađaju. Smjerovi se protežu od humanističkih do društvenih znanosti, a najviše ispitanika pohađa studij psihologije i dvopredmetne studijske programe od kojih je jedan smjer Anglistika ili Engleski jezik.

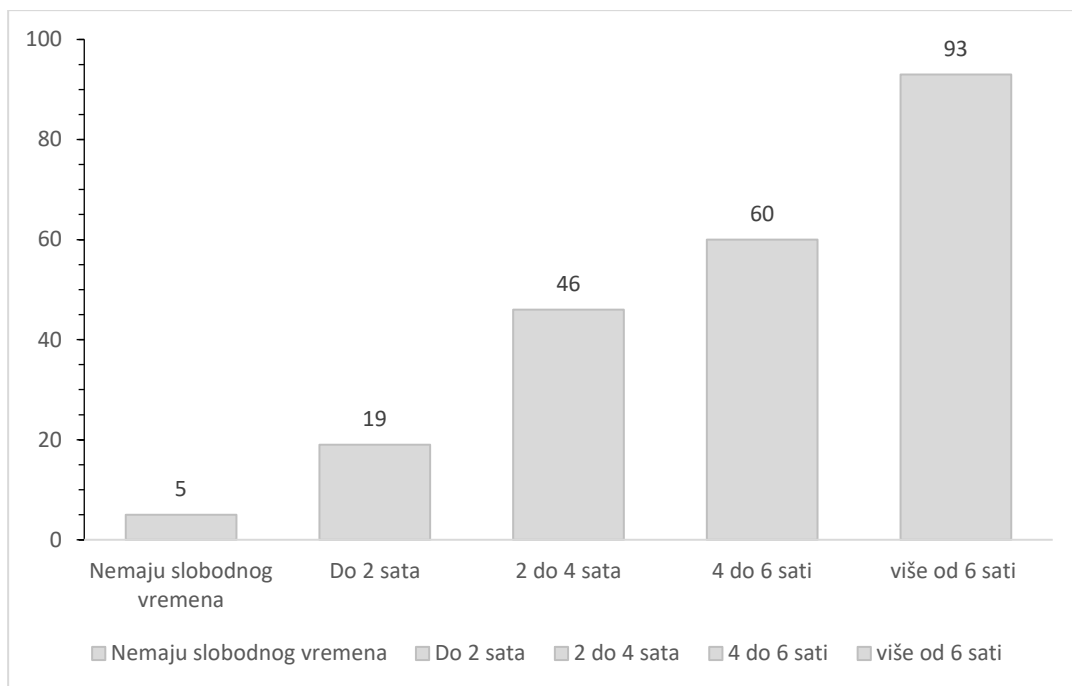
Tablica 5. Raspodjela po godini studija

Godina studija	N	%
1. godina	37	16,4
2. godina	42	18,7
3.godina	85	37,8
4. godina	27	12,0
5. godina	30	13,3
Bez odgovora	4	1,8

6.2. Raspoloživo slobodno vrijeme studenata

Prilikom analize slobodnog vremena bilo je potrebno prvo saznati s koliko slobodnog vremena u danu studenti raspolažu. Za pitanje o procjeni količine slobodnog vremena kojim raspolažu, studentima su bili ponuđeni odgovori u rasponu od „Nemam slobodnog vremena“, Imam „do 2 sata“, „2 do 4 sata“, „4 do 6 sati“ te naposljetku imam „Više od 6 sati“ slobodnog vremena u danu.

Rezultati (Slika 1) pokazuju da čak 93 od 223 ispitanika koji su odgovorili na pitanje raspolaže s više od 6 sati slobodnog vremena u danu. Nadalje, njih 60 raspolaže sa 4 do 6 sati, nakon čega slijedi 46 ispitanika sa 2 do 4 raspoloživa sata te njih 19 sa do 2 sata slobodnog vremena. Najmanji udio ispitanika je bez raspoloživog slobodnog vremena, 2,2 % od ukupnog broja, a odgovor na ovo pitanje nije dalo dvoje ispitanika. Ovakva distribucija pokazuje da postoje razlike u količini slobodnog vremena kojom studenti u uzorku raspolažu. No činjenica da 93 ispitanika, što čini 41,3 %, ima više od 6 sati slobodnog vremena pretpostavlja da bi to vrijeme trebalo biti ispunjeno nekakvom vrstom sadržaja i/ili aktivnosti. Aktivnosti kojima studenti ispunjavaju ili ne ispunjavaju svoje slobodno vrijeme će biti navedene u nastavku. Slika 1 prikazuje količinu vremena kojim studenti raspolažu otkako su protuepidemijske mjere stupile na snagu.

Slika 1. Prikaz dnevno raspoloživog slobodnog vremena

Također, u kontekstu istraživanja slobodnog vremena dodatno se analizira raspoložuju li studenti s više, isto ili manje slobodnog vremena u odnosu na razdoblje prije uvođenja COVID-19 protuepidemijskih mjera. U tablici 6 prikazana je samostalna procjena količine slobodnog vremena u odnosu na razdoblje prije proglašenja COVID-19 protuepidemijskih mjera. Gotovo 60% ispitanika, njih 132, procijenilo je da raspolaže s više slobodnog vremena nego prije proglašenja protuepidemijskih mjera. Nakon toga slijede studenti koji smatraju da imaju manje slobodnog vremena (N=51) te oni koji procjenjuju da se njihova količina raspoloživog slobodnog vremena nije promijenila (N=40) u odnosu na razdoblje prije uvođenja mjera. Ova samostalna procjena u skladu je s procjenom dnevne količine slobodnog vremena studenata.

Tablica 6. Procjena dnevne količine slobodnog vremena u odnosu na razdoblje prije proglašenja protuepidemijskih mjera

Količina slobodnog vremena	N	%
Manje	51	22,9
Isto	40	17,9
Više	132	59,2

6.3. Aktivnosti slobodnog vremena studenata

Nakon uvida u dnevno raspoloživu količinu slobodnog vremena studenata, cilj je bio utvrditi na koji način ispunjavaju to slobodno vrijeme. Sadržaji u nastavku daju uvid u najučestalije načine provođenja slobodnog vremena studenata u Zadru i Zagrebu.

Razdoblje tijekom trajanja epidemioloških mjera je prikazano u Tablici 7. Navedene su potencijalne aktivnosti u kojima su studenti mogli sudjelovati te jesu li sudjelovali tijekom trajanja protuepidemijskih mjera. Kao što je prethodno prikazano, u obzir se uzima da većina studenata dnevno raspolaže s više od šest sati slobodnog vremena.

Tablica 7. Učestalost bavljenja aktivnostima slobodnog vremena u razdoblju trajanja mjera

	<i>Svaki dan</i> %	<i>Više puta tjedno</i> %	<i>Otprilike jednom tjedno</i> %	<i>Dva do tri puta mjesečno</i> %	<i>Jednom mjesečno ili rjeđe</i> %	<i>Nikad</i> %	M	Sd
Provodim vrijeme na društvenim mrežama (Instagram, Facebook,..)	89,3	5,8	2,2	0,4	0,4	0,9	1,18	0,67
Slušam glazbu, gledam spotove	61,3	26,2	5,8	1,8	0,9	2,7	1,61	1,06
Odmaram se, izležavam se	61,3	22,7	6,2	4,9	1,8	1,8	1,67	1,11
Družim se s obitelji	64,9	16,9	5,8	3,1	3,1	4,4	1,74	1,34
Bavim se hobbijem	33,8	25,8	16,9	7,6	4,0	11,1	2,55	1,64
Idem u šetnje	26,7	32,9	16,0	10,7	5,8	7,1	2,57	1,49
Gledam filmove i serije na televiziji	27,1	26,7	13,3	4,9	7,1	20,0	2,98	1,88
Gledam filmove i serije na streaming servisima(Netflix, HBO GO)	27,6	24,0	14,2	6,7	5,8	20,9	3,02	1,89
Čitam knjige	14,7	33,8	18,2	6,2	0	26,2	3,22	1,83
Bavim se nečim kreativnim (npr. Crtam, pišem,	14,2	12,0	16,0	16,9	10,7	29,3	3,87	1,80

slikam)

Igram računalne i/ili video igre	17,3	13,8	7,1	4,9	4,4	51,6	4,21	2,07
Gledam filmove online na stranicama koje su to omogućile za vrijeme pandemije (Npr. platforma MUBI)	4,9	8,4	9,3	6,2	7,6	62,2	4,92	1,63
Gledam uživo virtualne koncerte organizirane za vrijeme pandemije	0,4	2,2	11,6	12,0	12,4	60,4	5,17	1,20
Posjećujem internetske stranice muzeja (virtualni muzeji i izložbe)	0	5,3	2,2	4,9	12,9	73,8	5,49	1,06
Gledam kazališne i/ili plesne predstave online	0	3,1	2,7	7,6	12,4	73,3	5,52	0,97
Sudjelujem u virtualnim književnim i sl. klubovima ili grupama	1,3	3,6	3,6	2,2	8,4	79,1	5,55	1,11

Ispitanicima je prilikom procjene učestalosti sudjelovanja i bavljenja raznim aktivnostima slobodnog vremena *u razdoblju trajanja protuepidemijskih mjera* (Tablica 7) bila ponuđena skala učestalosti od 6 stupnjeva na kojoj su procjenjivali učestalost sudjelovanja u navedenih 16 aktivnosti. Učestalost je rangirala od 1=„Svaki dan“, 2=„Više puta tjedno“, 3=„Otprilike jednom tjedno“, 4=„Dva do tri puta mjesečno“, 5=„Jednom mjesečno ili rjeđe“ do potpunog izostanka sudjelovanja označenog kao 6=„Nikada“. Kao pokazatelj najčešćeg sudjelovanja poslužit će prvi stupanj, a to je svakodnevna konzumacija.

Odgovori ispitanika pokazuju da najveći udio studenata (89,3%, M=1,18) svakodnevno provodi vrijeme na društvenim mrežama, iza čega slijedi druženje s obitelji (64,9%), odmaranje (61,3%) te slušanje glazbe (61,3%). Sadržaji koji su kod studenata po učestalosti najmanje zastupljeni su: sudjelovanje u virtualnim klubovima/grupama (M=5,55), gledanje kazališnih predstava na internetu (M=5,52), online muzeji i izložbe (M= 5,49) te virtualni koncerti (M=5,17). Iako je gledanje filmova i serija na televiziji te na drugim streaming

servisima, poput Netflix-a, kod većine ispitanika relativno često, gledanje besplatnih filmova na internetskim stranicama koje su to omogućile tijekom pandemije nije ($M=4,92$). Međutim, postoji mogućnost da je to slučaj zbog tipa sadržaja koji se prikazuje, uzimajući u obzir da primjerice platforma MUBI prikazuje art-filmove dok se na televiziji i streaming servisima većinom prikazuju te nude sadržaji „prosječnog ukusa“ (Bourdieu, 2011) koji su bliski većem broju pojedinaca.

Dio navedenih aktivnosti, po prirodi njihove konzumacije, možemo svrstati u privatnu kulturnu potrošnju (Tonković i sur., 2017). Prevladavaju aktivnosti u okviru *neformalnog* slobodnog vremena (Stebbins, 1982) koje su ujedno karakteristične za *pasivni i medijski obrazac* provođenja slobodnog vremena (Ilišin, 2017) poput odmaranja, korištenja društvenih mreža te gledanja sadržaja na televiziji i drugim streaming servisima. Navedeni se podaci poklapaju s rezultatima istraživanja Ilišin (2017) te potvrđuju da su mladi najviše zainteresirani za pasivne oblike provođenja slobodnog vremena (Badrić i Prskalo, 2011).

Drugi dio pitanja o aktivnostima slobodnog vremena studenata se odnosi na razdoblje prije uvođenja mjera prevencije. Studenti su ponovno procjenjivali učestalost, ali u kontekstu posjećivanja kulturnih, zabavnih, sportskih i vjerskih sadržaja te raznih objekata, poput onih ugostiteljskih. Razlika u odnosu na vrijeme trajanja mjera je prvenstveno u prirodi posjećivanja tih sadržaja, točnije njihovo posjećivanje podrazumijeva izlazak iz vlastitog doma. Studenti su pritom procjenjivali učestalost sudjelovanja u navedenim aktivnostima na skali od 7 stupnjeva koja rangira od „nikada“ do „svaki dan“.

Tablica 8. Učestalost posjećivanja mjesta i sadržaja slobodnog vremena prije uvođenja protuepidemijskih mjera

	Nikada %	Jednom godišnje %	2-3 puta godišnje %	Otprilike jednom mjesečno %	Otprilike jednom tjedno %	Nekoliko puta tjedno %	Svaki dan %	M	Sd
Kafići	0	0,4	1,8	5,3	14,7	52,4	25,3	5,93	0,92
Priroda	0,9	0,9	5,8	16,9	29,3	25,3	20,9	5,32	1,27
Parkovi	3,6	1,3	6,7	17,8	31,1	24,4	14,7	5,04	1,41

Knjižnice	8,4	2,7	11,1	28,4	21,8	21,3	6,2	4,41	1,56
Shopping centri	0,4	3,1	28,4	51,6	14,2	1,8	0,4	3,83	0,82
Lokali brze prehrane (McDonalds, palačinkarnica,..)	8,4	4,4	25,3	40,9	18,7	1,8	0,4	3,64	1,17
Klubovi	9,8	8,0	24,9	38,7	14,2	3,6	0,4	3,52	1,25
Kino	3,6	11,6	42,7	36,4	4,0	0,4	0,9	3,30	0,94
Koncerti	12,0	23,6	45,3	16,0	0,9	2,2	0	2,77	1,03
Izložbe, muzeji	15,6	28,9	36,4	17,3	1,3	0	0	2,60	0,99
Kazalište	26,7	31,6	23,1	13,8	2,2	2,7	0	2,41	1,23
Crkva (misa, vjerski obredi)	49,8	8,0	15,1	10,2	15,1	0,9	0,4	2,37	1,60
Pub kvizovi	45,8	11,6	20,0	16,0	6,7	0	0	2,26	1,36
Javna predavanja i tribine	41,8	17,3	27,1	12,4	0,9	0,4	0	2,15	1,15
Sportske utakmice/ događaji	44,9	23,1	19,1	5,8	4,4	1,8	0,9	2,11	1,33
Volonterske organizacije, udruge	57,3	15,1	13,3	6,2	4,9	2,2	0,9	1,96	1,41

Podaci prikazani u tablici 8 predstavljaju učestalost posjećivanja sadržaja slobodnog vremena studenata u Zadru i Zagrebu. Najučestalijom aktivnosti studenata pokazao se odlazak u kafiće ($M=5,93$) s najvećom prosječnom vrijednosti na skali od 7 stupnjeva. Studenti su većinom posjećivali kafiće više puta tjedno. Nakon toga slijede boravak u prirodi ($M=5,32$) i parkovima ($M=5,04$). Sljedeća po učestalosti je knjižnica ($M=4,41$) nakon čega slijede shopping centri ($M=3,83$) i lokali brze prehrane ($M=3,64$) te malo rjeđe klubovi ($M=3,52$). Aktivnosti koje spadaju pod *elitno-kulturni obrazac* su manje zastupljene (Ilišin, 2017) kao što vidimo na uzorku studenata ovog istraživanja. U kontekstu tog obrasca studenti najčešće posjećuju kino ($M=3,30$) pa zatim koncerte ($M=2,77$), izložbe i muzeje ($M=2,60$) te naposljetku kazalište ($M=2,41$). Čak 26,7% ispitanika ne ide uopće u kazalište. Nadalje,

sudjelovanje u pub kvizovima nije znatno zastupljeno ($M=2,26$) te gotovo polovina studenata nikada ne posjećuje pub kvizove. Pub kvizove možemo svrstati u *urbani obrazac* zajedno s kafićima. Kao jedan od razloga relativno niskog posjećivanja sportskih utakmica i drugih sportskih događaja ($M=2,11$) može biti spolna struktura uzorka, točnije znatno veći broj ženskih ispitanica u odnosu na muške. Ilišin (2007, 2017) kao obilježje *sportskog obrasca* slobodnog vremena navodi dominantan broj muškaraca naspram žena. Jedne od najrjeđe posjećenih aktivnosti, koje će biti detaljnije adresirane u nastavku su aktivnosti koje spadaju pod *aktivni obrazac* slobodnog vremena. U upitniku su navedene kao posjećivanje javnih predavanja i tribina ($M=2,15$) i sudjelovanje u volonterskim organizacijama i udrugama ($M=1,96$). Preostala aktivnost, ali ne i najrjeđe posjećena, je odlazak u crkvu, na misu ili druge vjerske obrede, koji se u prosjeku posjećuju dva do tri puta godišnje ($M=2,37$).

6.4. Sport, rekreacija i slobodno vrijeme

Nadalje, u dijelu upitnika o bavljenju sportom, aktivno ili rekreativno, studentima je bio ponuđen izbor nekoliko sportova te opcija procjene učestalosti bavljenja istim. Studenti su mogli označiti jesu li se bavili nekim od navedenih sportova i oblika rekreacije prije uvođenja protuepidemijskih mjera kao i pitanje s kime su se bavili potomjim. Dodatno otvoreno pitanje odnosilo se na samostalan upis sporta kojim su se bavili, a da isti nije bio prethodno naveden. Tu je 11 ispitanika navelo bavljenje jogom, a nekolicina ostalih je navela biciklizam, planinarenje i vježbanje kod kuće. Osim toga, postavljeno je pitanje članstva u sportskom društvu i udruženju koje će kasnije biti uključeno u kategoriju aktivnog sudjelovanja u društvu.

Tablica 9 prikazuje učestalost sudjelovanja studenata u sportsko rekreacijskim aktivnostima prije samog uvođenja mjera. Međutim, zbog iznimno niskog sudjelovanja u svim aktivnostima u tablici je navedeno nekoliko sportova koji su bili najfrekventniji. Badrić i Prskalo (2011) vezuju nisku participaciju u sportskim aktivnostima s velikom dostupnosti medijskih sadržaja kojim mladi preferiraju ispuniti svoje slobodno vrijeme. U upitniku je bilo navedeno dvanaest oblika rekreacije od kojih je odabrano pet u kojima je sudjelovao najveći broj studenata. Izostavljeni sportovi su: Plesni treninzi ($M=1,37$), tenis ($M=1,26$), mali nogomet ($M=1,25$), kontaktni i borilački sportovi ($M=1,23$), odbojka ($M=1,23$), sportsko penjanje ($M=1,13$) i atletika ($M=1,09$).

Tablica 9. Učestalost bavljenja sportskim i rekreacijskim aktivnostima

	<i>Nikada</i> %	<i>Rijetko</i> %	<i>Ponekad</i> %	<i>Često</i> %	<i>Vrlo često</i> %	<i>M</i>	<i>Sd</i>
Trčanje, jogging	45,8	19,6	19,6	8,0	6,7	2,10	1,26
Teretana	64,9	11,1	6,2	6,2	11,1	1,87	1,40
Grupni treninzi (crossfit, kružni treninzi,..)	76,9	8,0	6,7	4,0	4,0	1,50	1,05
Plivanje	80,4	9,8	6,2	1,3	1,3	1,32	0,77
Košaraka, basket	83,1	9,3	2,7	2,7	1,8	1,30	0,80

Na pitanje s kim su se najčešće bavili određenim sportskim aktivnostima više od 50% studenata, njih ukupno 113, je odgovorilo da se samostalno bave sportom. Zatim slijede oni koji su se sportom i rekreacijom bavili s jednim prijateljem (30,2 %) pa oni koji su to radili s grupom prijatelja (11,1 %). Najmanji se udio studenata bavio sportom/rekreacijom u grupi s drugim članovima sportskog društva, 8% (Tablica 10).

Tablica 10. Bavljenja sportom i rekreacijom individualno i s drugima

	N	%
Sam/sama	113	50,2
S jednim prijateljem	68	30,2
S grupom prijatelja	25	11,1
S drugim članovima sportskog društva	18	8,0

6.5 Aktivna participacija u društvu

Unutar istraživanja o slobodnom vremenu studenata, dio upitnika se posvetio aktivnom sudjelovanju mladih u društvu. Pritom se ne referira na političku participaciju u punom smislu nego na takozvani „izvaninstitucionalni angažman“ (Ilišin, Spajić Vrkaš, 2015) u sklopu članstva u raznim društvima, udruženjima, sekcijama te volonterstvu i humanitarnim akcijama.

Kategorija aktivnog sudjelovanja uključena je u istraživanje kao kategorija slobodnog vremena čije se odrednice suprotstavljaju kategoriji pasivnog praćenja sadržaja u sklopu provođenja slobodnog vremena. Angažman studenata u aktivnostima koje podrazumijevaju aktivnu participaciju i ulaganje truda, a naposljetku doprinose razvitku novih vještina i znanja, prema Stebbinsu (1982) možemo smatrati *formalnim* slobodnim vremenom. Tablice 11 i 12 prikazuje postotke aktivnog sudjelovanja u društvu studenata u Zadru i Zagrebu. Iz priloženih podataka je vidljivo da je participacija jako niska i u ovom kontekstu. Iako su studenti od svih skupina mladih najviše zastupljeni u aktivističkom obrascu slobodnog vremena (Ilišin, 2017), njihov je udio svejedno nizak (Ilišin, 2007). Između svega navedenog najmanji udio studenata participira u kategoriji KUD-ova, folklornih grupa i klapa (7,1%) te u vjersko orijentiranim organizacijama (7,6%). Međutim, najveći, ali još uvijek relativno nizak udio studenata (33,3%) sudjeluje u (ostalim) volonterskim i humanitarnim akcijama nakon čega slijede dramsko-scenske, likovne i glazbene sekcije, grupe i radionice te studentski mediji. Postotak članova sportskih udruženja (14,3%) odgovara i rezultatima o općoj niskoj sportskoj participaciji. Također, odražava nisko sudjelovanje studenata u sportskim i rekreativnim aktivnostima s drugim članovima sportskog društva kao što je i navedeno u tablici 10.

Tablica 11. Članstvo u sportskom društvu ili udruženju

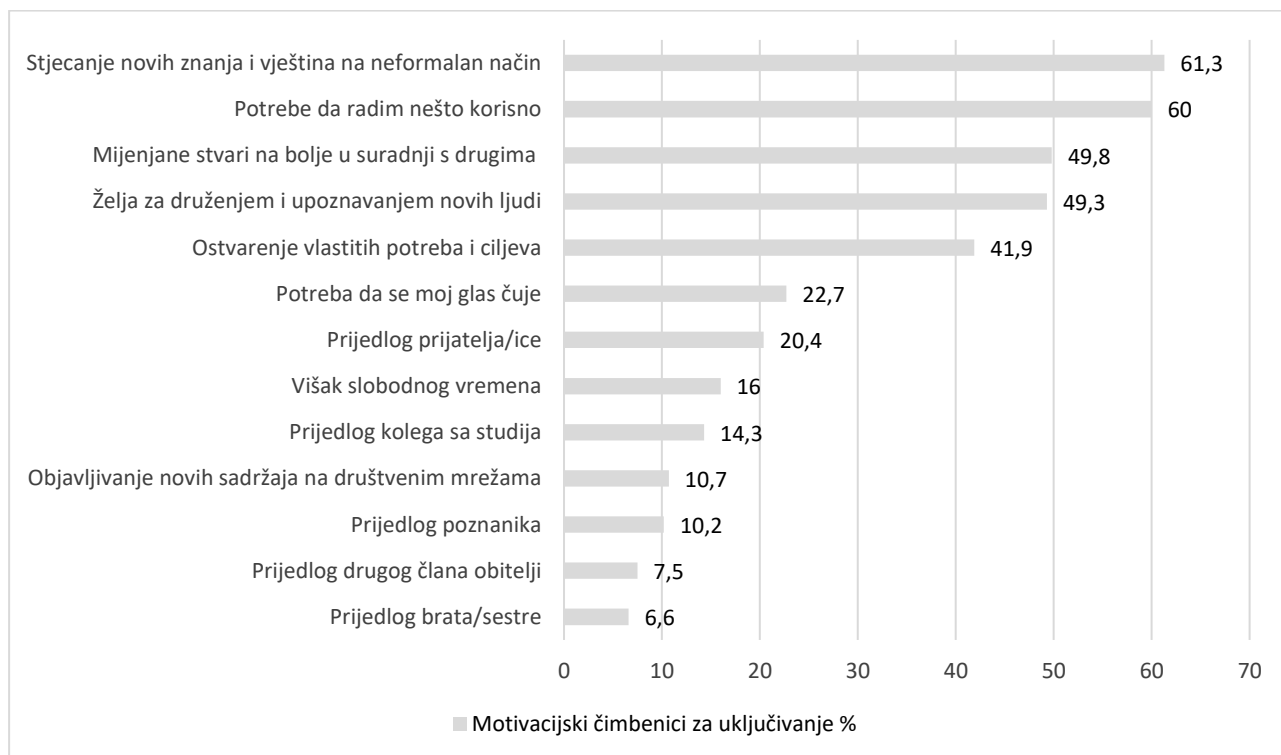
	N	%
Da	32	14,3
Ne	192	85,7

Tablica 12. Aktivno sudjelovanje u programima i aktivnostima

	Da	Ne
	%	%
Dramske-scenske, likovne i glazbene sekcije i grupe	17,8	81,8

Studentski mediji (npr. portali, časopisi)	17,3	82,2
Plesne, kazališne, glazbene, filmske radionice i edukacije	17,3	82,2
KUD-ovi, folklorna društva, klape	7,1	92,4
Molitvene grupe, vjerski susreti, hodočašća	11,1	88,4
Ostale vjerske udruge i organizacije	7,6	92,0
Organizirane akcije čišćenja okoliša	11,6	87,6
Pomoć starijim osobama	12,0	87,1
Ostale volonterske i humanitarne akcije	33,3	65,8

Dosadašnji zaključak je da studenti u manjoj mjeri aktivno sudjeluju u društvu. Stoga je relevantno saznati što motivira „aktivne“ studente, ali i one ostale, na sudjelovanje u prethodno navedenim aktivnostima. Ispitanicima su bili ponuđeni čimbenici koji bi potencijalno potaknuli nekog na sudjelovanje te su s obzirom na navedene čimbenike trebali procijeniti u kojoj mjeri („nimalo“, „malo“, „mnogo“, „vrlo mnogo“) ti čimbenici utječu na njihovu motivaciju. Niže su na grafikonu na slici prikazani odgovori prema najvišim stupnjevima, „mnogo“ i „vrlo mnogo“.

Slika 2. Motivacija za aktivno sudjelovanje

Motivirani mladi nakon što uvide potrebu za aktivnim djelovanjem kao dijelom svog građanskog identiteta odlučuju sudjelovati u aktivnostima koje mogu pridonijeti poboljšanju njihova položaja i položaja drugih aktera u društvu (Caldwell i Witt, 2011). Najučinkovitiji motivatori studenata iz uzorka su prikazani u grafikonu. Najveći udio studenata (61,3%) se uključuje u organizacije, grupe i akcije radi stjecanja novih znanja i vještina te iz potrebe da rade nešto korisno (60%). Vidljivo je da studenti percipiraju suradnju kao sredstvo za poboljšanje uvjeta te se iz tog razloga uključuju u razne aktivnosti.

Također, gotovo polovina studenata (49,3%) smatra mogućnost druženja i upoznavanja novih ljudi dobrim motivatorom, ako uz to uključimo prethodne odgovore o suradnji možemo zaključiti da je motivacija uz želju za sveukupnim poboljšanjem i velikim dijelom usmjerena na društvenost i socijalne kontakte. Aktivnostima slobodnog vremena mogu povećati količinu društvenog kapitala (Caldwell i Witt, 2011). Iz priloženog se može zaključiti da studentska motivacija većinom polazi od altruistički orijentiranih motiva za sudjelovanje. Gledajući iz teorijske perspektive racionalnog izbora, možemo reći da studente motivira altruizam, to jest nesebičnost koja se ogleda u motivaciji za djelovanje na dobrobit šire zajednice (Elster, 2000).

S druge strane, 41,9 % studenata kao osobnu motivaciju navodi (potencijalno) ostvarenje vlastitih potreba i ciljeva. Stebbins (2011) navodi da na sudjelovanje u aktivnostima humanitarnog i volonterskog karaktera pojedinci gledaju kao osobno postignuće što pozitivno utječe na njih. Prema dobivenim podacima, najmanji utjecaj na mlade imaju prijedlozi drugih ljudi, članova obitelji i poznanika, a jedino se ističe motivacija potaknuta prijedlogom prijatelja ($M=20,4$). Naposljetku možemo zaključiti da oblici motivacije nisu ujednačeni te se kod studenata izmjenjuju različiti motivi za participiranje, od kojih možemo sukladno s istraživanjem Ilišin i Spajić-Vrkaš (2015) navesti izmjenjivanje altruističkih, utilitarističkih i socijalnih motiva.

6.6. Testiranje hipoteza

H1: Postoji statistički značajna razlika u količini raspoloživog slobodnog vremena između studenata i studentica.

Tablica 13 pokazuje dobivene rezultate t-testa na nezavisnim uzorcima. T-test je proveden kako bi se istražilo postoji li statistički značajna razlika u količini raspoloživog

slobodnog vremena između muških i ženskih ispitanika. Rezultati pokazuju da postoji statistički značajna razlika između muškaraca i žena te je stoga hipoteza potvrđena ($p < 0,05$).

Tablica 13. Razlike u raspoloživom slobodnom vremenu po spolu

	<i>Muškarci</i>		<i>Žene</i>		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>			
<i>Količina raspoloživog vremena</i>	4,24	1,06	3,86	1,07	-2,430	221	0,015

Rezultati dobiveni testiranjem hipoteze u skladu su s dosadašnjim istraživanjima (Tomić-Koludrović i sur., 2018, Ilišin, 2017) prema kojima žene općenito raspoložuju s manje vremena od muškaraca. Razlog tome Tomić-Koludrović i sur. (2018) pronalaze u rodnim razlikama pri podjeli poslova unutar obitelji kao posljedica još uvijek prisutnih tradicionalno patrijarhalnih vrijednosti. Također, isto se ogleda u *obiteljskom obrascu* provođenja slobodnog vremena (Ilišin, 2017) kojeg čine većinom ženske ispitanice, a ispunjavaju ga aktivnosti poput druženja s obitelji i rodbinom te obveza unutar obitelji.

H2: Postoji statistički značajna razlika u učestalosti posjećivanja sadržaja slobodnog vremena prije donošenja protuepidemijskih mjera s obzirom na mjesto studiranja studenata.

Polazeći od pretpostavke da postoje statistički značajne razlike u posjećivanju raznih sadržaja studenata u Zadru i studenata u Zagrebu hipoteza je testirana putem t-testa. Tu su se našli različiti sadržaji, kultura, zabava, sport, ugostiteljski objekti te vjerski objekti. Analizom se pokazalo da statističke značajne razlike zaista postoje, no samo u nekoliko kategorija (Tablica 14). Hipoteza se prihvaća u kontekstu posjećivanja sljedećih sadržaja: kafići, klubovi, sportske utakmice/događaji, crkva, pub kvizovi te knjižnica.

Tablica 14. Razlike u učestalosti posjećivanja sadržaja s obzirom na mjesto studiranja

	<i>Zadar</i>		<i>Zagreb</i>		<i>t</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>			
<i>Kino</i>	3,28	0,92	3,32	0,91	-0,364	218	0,716

Kafići	6,13	0,81	5,67	0,99	3,800	219	0,000
Shopping centri	3,86	0,81	3,78	0,78	0,706	219	<i>0,481</i>
Klubovi	3,85	1,21	3,15	1,18	4,326	218	0,000
Koncerti	2,79	1,10	2,76	0,96	0,149	219	<i>0,881</i>
Lokali brze prehrane	3,65	1,30	3,63	1,00	0,103	219	<i>0,918</i>
Izložbe, muzeji	2,55	1,09	2,64	0,87	-0,660	218	<i>0,510</i>
Sportske utakmice, događaji	2,30	1,47	1,88	1,12	2,349	219	0,020
Crkva	2,58	1,68	2,11	1,48	2,156	218	0,032
Pub kvizovi	2,56	1,43	1,90	1,18	3,825	219	0,000
Kazalište	2,29	1,24	2,54	1,22	-1,462	219	<i>0,145</i>
Javna predavanja i tribine	2,12	1,17	2,18	1,14	-0,394	219	<i>0,694</i>
Knjižnica	4,07	1,54	4,77	1,50	-3,434	219	0,001
Priroda	5,47	1,16	5,17	1,38	1,748	219	<i>0,082</i>
Parkovi	5,06	1,39	5,02	1,45	0,200	218	<i>0,842</i>
Volonterske organizacije, udruge	1,89	1,36	2,02	1,46	-0,674	219	<i>0,501</i>

U posjećivanju aktivnosti i sadržaja koji su se pokazali statistički značajnima prednjače studenti Sveučilišta u Zadru. Oni su češće od studenata Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu išli u kafiće, kino, klubove, u crkvu, na sportske događaje te sudjelovali na pub kvizovima. Sadržaje poput kafića, klubova i pub kvizova možemo svrstati pod zabavu koja je ujedno i jedna od sastavnica slobodnog vremena (Ilišin, 2017) te kao potencijalna mjesta za socijalizaciju s drugima. Iznimno je visoka učestalost posjećivanja kafića od strane studenata u Zadru. S druge strane, studenti u Zagrebu su, za razliku od onih u Zadru, češće posjećivali knjižnice. Ostali sadržaji koje su studenti mogli odabrati nisu pokazali statistički značajne razlike u odnosu na mjesto studiranja studenata.

H3: Postoji statistički značajna razlika u učestalosti konzumiranja internetskih sadržaja omogućenih tijekom trajanja pandemije s obzirom na mjesto studiranja.

Ova hipoteza se odnosi na sadržaje koji inače nisu dostupni u formatu u kojem su bili tijekom trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera te njihovo posjećivanje ili pristup njima nisu bili besplatni. Testiranjem hipoteze se pokušava saznati razlikuju li se studenti koji studiraju u Zadru od onih u Zagrebu prema učestalosti konzumacije tih sadržaja. Iz upitnika su stoga uzete sljedeće aktivnosti: gledanje filmova online na stranicama koje su to omogućile za vrijeme pandemije, virtualni koncerti (uživo), internetske stranice muzeja za virtualne obilaske muzeja i izložbi, kazališne i/ili plesne predstave i razni virtualni klubovi ili grupe, književni, filmski i slični. Tablica 15 prikazuje rezultate dobivene t-testom, od svih aktivnosti jedino se statistički značajnom pokazala razlika u posjećivanju internetskih stranica muzeja ($p < 0,05$) između studenata Sveučilišta u Zadru i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Znači, hipoteza se odbacuje za sve ostale aktivnosti. Pritom su studenti iz Zagreba češće posjećivali internetske stranice muzeja.

Tablica 15. Konzumiranje internetskih sadržaja omogućenih tijekom trajanja pandemije

	<i>Zadar</i>		<i>Zagreb</i>		<i>t</i>	<i>Df</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>			
Gledam filmove online, na stranicama koje su to omogućile za vrijeme pandemije	4,74	1,70	5,14	1,52	-1,828	217	0,069
Gledam uživo virtualne koncerte organizirane za vrijeme pandemije	5,06	1,29	5,27	1,09	-1,226	218	0,222
Posjećujem internetske stranice muzeja	5,35	1,15	5,67	0,87	-2,288	218	0,023
Gledam kazališne i/ili plesne predstave online	5,57	0,93	5,48	0,97	0,749	218	0,455
Sudjelujem u virtualnim književnim, filmskim i sl. klubovima ili grupama	5,5	1,19	5,62	0,98	-0,803	216	0,423

H4: Studentice češće sudjeluju u humanitarnim i volonterskim aktivnostima

Za testiranje hipoteze su korištene dvije analize t-testa jer su se aktivnosti nalazile na različitim skalama. T-test je korišten kako bi se hipoteza testirala na učestalosti posjećivanja

volonterskih organizacija i udruga i za ispitivanje jesu li ili nisu sudjelovali u aktivnostima poput organiziranih akcija čišćenja okoliša, za pomoć starijim osobama i ostalim volonterskim i humanitarnim akcijama u odnosu na spol. Statistički značajnom se pokazala samo kategorija organiziranih akcija čišćenja okoliša u kojoj su studentice više sudjelovale.

Tablica 16a. Učestalost posjećivanja volonterskih organizacija prema spolu

	<i>Muškarci</i>		<i>Žene</i>		<i>t</i>	<i>Df</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>			
Volonterske organizacije, udruge	1,97	1,42	1,96	1,40	-0,040	223	0,969

Tablica 16b. Aktivno sudjelovanje u aktivnostima i akcijama prema spolu

	<i>Muškarci</i>		<i>Žene</i>		<i>t</i>	<i>Df</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>			
Organizirane akcije čišćenja okoliša	1,81	0,40	1,92	0,28	2,381	221	0,018
Pomoć starijim građanima	1,82	0,39	1,91	0,30	1,745	221	0,082
Ostale volonterska i humanitarne akcije	1,61	0,49	1,69	0,47	1,070	221	0,286

Hipoteza se odbacuje za sve aktivnosti osim akcije čišćenja okoliša ($p < 0,05$). Dobiveni rezultati nisu odrazili očekivanja u razlikama po spolu po uzoru na istraživanja Ilišin i Spajić Vrkaš (2015). Navedene aktivnosti pretpostavljaju aktivnu motivaciju za sudjelovanje koja je učestalija za ženske ispitanice. No, rezultati se nisu pokazali značajnima u kontekstu ovog rada te se hipoteza odbacuje.

H5: Muški ispitanici češće sudjeluju u sportskim aktivnostima u okviru slobodnog vremena.

U tablici su prikazani samo sportovi koji su testiranjem pokazali značajnost ($p < 0,05$) u odnosu na spol ispitanika, ostali su izostavljeni. Korišten je t-test kako bi se ispitalo sudjeluju li studenti češće od studentica u sportskim aktivnostima u okviru slobodnog vremena. Od šest

sportova koji su se pokazali značajni, studenti češće sudjeluju u pet, a to su trčanje, teretana, mali nogomet, košarka i tenis. Jedino odstupanje u analizi su pokazali grupni treninzi gdje su studentice zastupljenije. Hipoteza odražava rezultate istraživanja od Ilišin (2006, 2007, 2017) u kojem muški ispitanici češće sudjeluju u sportskim aktivnostima unutar sportskog obrasca provođenja slobodnog vremena.

Tablica 17. Učestalost sudjelovanja u sportskim aktivnostima prema spolu

	<i>Muškarci</i>		<i>Žene</i>		<i>T</i>	<i>df</i>	<i>p</i>
	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>			
Trčanje, jogging	2,48	1,39	1,94	1,16	-3,005	222	0,003
Teretana	2,21	1,57	1,73	1,30	-2,388	222	0,018
Grupni treninzi (crossfit, kružni treninzi, insanity)	1,21	0,69	1,62	1,56	2,694	222	0,008
Mali nogomet	1,72	1,17	1,05	0,21	-6,990	222	0,000
Košarka, basket	1,81	1,26	1,08	0,30	-6,786	222	0,000
Tenis	1,22	0,69	1,08	0,34	-2,032	221	0,043

7. RASPRAVA

Cilj rada bio je dobiti uvid u slobodno vrijeme studenta Sveučilišta u Zadru i Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Aktivnosti i sadržaji u okviru provođenja slobodnog vremena su se razlikovali u odnosu na razdoblje prije i tijekom trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera. Ispitalo se ukupno slobodno vrijeme studenata te posebnosti između ispitanika po spolu i mjestu studiranja.

Nakon analize podataka i testiranja hipoteza potvrđena je statistički značajna razlika u raspoloživom slobodnom vremenu po spolu. Rezultati su pokazali kako studentice naspram studenata raspoložuju s manje slobodnog vremena. Dobivene rezultate možemo vezati uz istraživanja Tomić-Koludrović i sur. (2018) te Ilišin (2017) koji navode kako žene općenito imaju manje vremena na raspolaganju u odnosu na muškarce. S obzirom da uzorak studenata ovog istraživanja ne odstupa od prethodnih istraživanja može se pretpostaviti da su potencijalni uzroci tome, kao i u prethodnim istraživanjima, rodne uloge. U Hrvatskoj je to prvenstveno evidentno u kontekstu podjele kućanskih poslova (Tomić-Koludrović i sur., 2018) te drugih obiteljskih obveza u kojima većinom sudjeluju žene (Ilišin, 2017). Rezultati se odnose na razdoblje tijekom trajanja epidemioloških mjera što bi značilo da su te razlike prisutne neovisno o vanjskim faktorima te studentice imaju manje vremena na raspolaganju. Stoga, možemo zaključiti da bi veća učestalost sudjelovanja u poslovima unutar obitelji s druge strane značila manje vremena raspoloživog za aktivnosti slobodnog vremena.

Nadalje, u kontekstu učestalosti posjećivanja i konzumiranja raznih sadržaja prije uvođenja protuepidemijskih mjera studenti u Zadru i Zagrebu nisu pokazali značajne razlike u svim kategorijama, ali razlike postoje. Testiranjem hipoteze značajna se razlika pokazala samo u odlasku u kafiće, klubove, sportske utakmice i/ili događaje, u crkvu, na pub kvizove i u knjižnicu. Sadržaje koji su pokazali statistički značajnu razliku većinom su češće posjećivali studenti sa Sveučilišta u Zadru. Pritom su studenti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu češće posjećivali knjižnicu, dok su ostale aktivnosti najčešće posjećivali studenti Sveučilišta u Zadru. Pronađene razlike bi trebalo povezati uz dostupnu ponudu sadržaja slobodnog vremena u oba grada. Najposjećenije sadržaje, kao što su kafići i klubovi, možemo opisati kao zabavu ili zabavne sadržaje. Prethodno istraživanje Mlinarević i sur (2007), koje je uostalom obuhvatilo studente u Zadru, korespondira s rezultatima ovog istraživanja jer u oba slučaja studenti najčešće posjećuju zabavne sadržaje tijekom slobodnog vremena. Navedene sadržaje možemo karakterizirati kao dio urbanog obrasca provođenja slobodnog vremena (Ilišin, 2017). Osim toga, ti sadržaji su potencijalna mjesta za upoznavanje drugih ljudi. S obzirom na prirodu posjećivanja sadržaja slobodnog vremena prema vlastitom interesu, moguće je na istim mjestima pronaći istomišljenike ili individue sličnih interesa. Na taj se način u interakciji s drugima razvija specifičan mladenački identitet (Abbot-Chapman i Robertson, 2015).

S druge strane, testirala se konzumacija sadržaja omogućenih preko interneta za vrijeme trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera u odnosu na mjesto studiranja. Ono što se pokazalo je da se studenti oba sveučilišta ne razlikuju po konzumaciji potonjih. Statistički značajnom se pokazala samo učestalost posjećivanja internetskih stranica muzeja od strane studenata Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. U okviru slobodnog vremena tijekom trajanja mjera koje vezujemo uz pojam privatne kulturne potrošnje (Tonković i sur., 2017), deskriptivni su podaci pokazali da su studenti u najvećoj mjeri slobodno vrijeme provodili na društvenim mrežama, slušajući glazbu, odmarajući se te u ostalim pretežito pasivnim aktivnostima. Internetski sadržaji omogućeni tijekom pandemije su rjeđe konzumirani, premda su sadržaji navedeni u upitniku bili dostupni svima na korištenje te su ujedno bili besplatni. Također, konzumacija istih je bila iznimno niska kod studenata u Zadru i Zagrebu što se poklapa i sa niskom razinom sudjelovanja i učestalosti posjećivanja sličnih sadržaja prije samog uvođenja mjera prevencije.

Zatim su testirane dvije kategorije aktivnosti slobodnog vremena koje prema Ilišin (2006, 2007, 2017) svrstavamo pod *aktivistički* i *sportski* obrazac provođenja slobodnog vremena. Participacija u jednom i drugom se testirala s obzirom na spol ispitanika. Testiranjem hipoteza nije dobivena statistički značajna razlika u sudjelovanju studentica naspram studenata u humanitarnim i volonterskim aktivnostima koje pripisujemo aktivističkom obrascu. No, potvrđena je značajna razlika u sudjelovanju u sportu od strane muških ispitanika. Rezultati druge hipoteze poklapaju se s obilježjima sportskog obrasca kojeg pretežito čine muškarci. Ukoliko povežemo hipotezu o raspoloživom slobodnom vremenu, prema kojoj muškarci imaju više slobodnog vremena, s hipotezom o sportskoj participaciji koju također čine muškarci, postoji mogućnost da je razlog većoj uključenosti ujedno i veća količina slobodnog vremena.

8. ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje je pružilo uvid u načine na koje studenti Sveučilišta u Zadru te studenti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu najčešće provode svoje slobodno vrijeme. Jedan novi aspekt koji nudi ovo istraživanje je uvid u načine provođenja slobodnog vremena u vrijeme trajanja COVID-19 protuepidemijskih mjera. Osim što to daje priliku za istraživanje okvira slobodnog vremena u novim uvjetima, prilikom uvođenja ograničenja i privremene

obustave održavanja raznih sadržaja i aktivnosti, pruža i priliku usporedbe s vremenom prije uvođenja mjera.

Na temelju rezultata istraživanja, pokazalo se da studenti u Zadru i Zagrebu imaju slične preferencije u načinima provođenja slobodnog vremena. Studenti/ce iz oba grada najčešće posjećuju kafiće, zatim knjižnicu, shopping centre i klubove, ali i prirodu i parkove. Također im je zajednička niska aktivna participacija u društvu kao i rijetko sudjelovanje u rekreativnim i sportskim aktivnostima. Iako postoji motivacija za aktivno sudjelovanje u društvu kroz participaciju u primjerice sportskim društvima, umjetničkim udruženjima, sekcijama te volonterstvu i humanitarnim akcijama, u stvarnosti je razina sudjelovanja niska.

Kad govorimo o provođenju slobodnog vremena prije uvođenja protuepidemijskih mjera, najučestalijim se pokazuje sudjelovanje u aktivnostima koje možemo vezati uz urbani obrazac provođenja slobodnog vremena. S druge strane, za vrijeme trajanja mjera, potonji su sadržaji bili većinom nedostupni za slobodno posjećivanje. Studenti/ice su stoga vrijeme najčešće provodili u okvirima medijskog i pasivnog obrasca slobodnog vremena. Pritom provođenje vremena na društvenim mrežama prednjači nad svim drugim aktivnostima. Ako se aktivnosti za vrijeme trajanja epidemioloških mjera gledaju u kontekstu privatne potrošnje, one koje su prethodile uvođenju mjera bi spadale u javnu potrošnju s obzirom da obuhvaćaju samo sadržaje koji zahtijevaju izlazak iz vlastitog doma. Dakle, istraživanje je obuhvatilo slobodno vrijeme u dvije sfere iako je do provođenja slobodnog vremena unutar vlastitog doma došlo zbog izvanrednih okolnosti.

Nadalje, bitno je ukazati na nisku konzumaciju kulturnih sadržaja poput muzeja, izložbi, kazališta i koncerata u oba razdoblja koje obuhvaća ovaj rad. Razlog iz kojeg je bitno ukazati na to je činjenica da je konzumacija i sudjelovanje u istima ostala nepromijenjena i tijekom trajanja protuepidemijskih mjera. Ono što čini razliku između razdoblja tijekom i prije mjera je dostupnost tih sadržaja. Tijekom pandemije je omogućen besplatan pristup mnogim sadržajima na internetskim platformama koji su inače, točnije prije uvođenja mjera, prvenstveno zahtijevali plaćanje. Također, pretpostavlja se da su ispitanici imali mogućnosti za pristup tim sadržajima s obzirom da su anketu ispunili internetskim putem. Polazeći od toga, možemo pretpostaviti da nisko posjećivanje sadržaja „visoke“ kulture ne polazi isključivo od financijskih ograničenja, nego bi trebalo ispitati i aspekte informiranosti te opće motivacije i želje za posjećivanjem istih.

Rezultati dobiveni u ovom istraživanju ne razlikuju se od prethodnih istraživanja slobodnog vremena i mladih. Drugim riječima, aktivnosti i sadržaji kojima studenti ispunjavaju svoje slobodno vrijeme su relativno stabilni. Na temelju raznovrsnih sadržaja koji su studentima bili ponuđeni, vidljivo je da su sudionici u ovom istraživanju slobodno vrijeme većinom provodili u okviru zabave i relaksacije, u nestrukturiranim aktivnostima. Jedina razlika između studenata u Zadru i Zagrebu pokazala se prilikom veće učestalosti posjećivanja nekolicine sadržaja prije uvođenja epidemioloških mjera od strane studenata u Zadru. Razloge istog bi trebalo dodatno istražiti u okviru ponude sadržaja koji su studentima na raspolaganju u Zadru i Zagrebu. Osim toga, poželjno bi bilo istražiti zadovoljstvo ponudom sadržaja u slobodnom vremenu. Sloboda izbora kao jedna od odrednica slobodnog vremena pretpostavlja da svatko samostalno bira na koji će način ispuniti svoje slobodno vrijeme te pojedinci samostalno procjenjuju što je za njih kvalitetno provedeno slobodno vrijeme. No, ono što se nadalje može istražiti su razlozi neposjećivanja i nesudjelovanja u aktivnostima koje su se pokazale najmanje zastupljenima u ovom istraživanju, ali i aspekti koji bi potaknuli studente, i/ili ostale grupe mladih, na češće sudjelovanje u tim aktivnostima slobodnog vremena.

9. PRILOZI

Anketni upitnik

Poštovani/e, ovim upitnikom želimo prikupiti podatke o slobodnom vremenu i kulturnim preferencijama studenata/ica za vrijeme COVID-19 protuepidemijskih mjera. Istraživanje se provodi u svrhu izrade završnih radova na Odjelu za sociologiju Sveučilišta u Zadru. Za ispunjavanje ankete u prosjeku treba 15 minuta pa Vas molimo za strpljenje. Upitnik je anoniman, a ispunjavanje dobrovoljno. Zahvaljujemo na suradnji!

1. Spol

1. Muški
2. Ženski

2. Koliko imate godina (molimo upisati brojku)?

3. Koji je Vaš sadašnji status?

1. Student/ica preddiplomskog studija
2. Student/ica diplomskog ili integriranog studija

4. Studij koji studirate je:

1. Jednopedmetni
2. Dvopedmetni

5. Koju godinu studija pohađate?

1. Prva godina preddiplomskog studija
2. Druga godina preddiplomskog studija
3. Treća godina preddiplomskog studija
4. Prva godina diplomskog studija (ili 4. godina integriranog studija)
5. Druga godina diplomskog studija (ili 5. godina integriranog studija)

6. Mjesto studiranja:

1. Zadar
2. Zagreb
3. Neki drugi grad, molimo navedite koji

7. Molim navedite Vaš studijski program (studijske grupe):

8. Molimo procijenite s koliko SLOBODNOG VREMENA U DANU raspolazete? Procjena se odnosi na razdoblje otkako su stupile na snagu COVID-19 protuepidemijske mjere.

1. Nemam slobodnog vremena
2. Do 2 sata
3. 2 do 4 sata
4. 4 do 6 sati
5. Više od 6 sati

9. Molimo procijenite imate li manje ili više slobodnog vremena, u odnosu na razdoblje prije proglašenja COVID-10 mjera:

1. Imam manje slobodnog vremena nego prije
2. Imam istu količinu slobodnog vremena kao i prije
3. Imam više slobodnog vremena nego prije

10. Koliko često se u SLOBODNO VRIJEME bavite sljedećim aktivnostima, i to otkako su proglašene COVID-19 protuepidemijske mjere?

	Svaki dan	Više puta tjedno	Otprilike jednom tjedno	Dva do tri puta mjesečno	Jednom mjesečno ili rjeđe	nikada
Čitam knjige	1	2	3	4	5	6
Idem u šetnje	1	2	3	4	5	6
Bavim se nekim hobijem	1	2	3	4	5	6
Gledam filmove i serije na televiziji	1	2	3	4	5	6
Gledam filmove i serije na drugim streaming servisima (Netflix, HBO GO)	1	2	3	4	5	6
Gledam filmove online, na stranicama koje su to omogućile za vrijeme pandemije (npr. MUBI platforma)	1	2	3	4	5	6
Provodim vrijeme na društvenim mrežama (Instagram, Facebook...)	1	2	3	4	5	6
Igram računalne i/ili video igre	1	2	3	4	5	6
Slušam glazbu, gledam spotove	1	2	3	4	5	6
Gledam uživo virtualne koncerte organizirane za vrijeme pandemije	1	2	3	4	5	6
bavim se nečim kreativnim (npr. crtam, pišem, slikam)	1	2	3	4	5	6
Posjećujem internetske stranice muzeja (virtualni muzeji i izložbe)	1	2	3	4	5	6

Gledam kazališne i/ili plesne predstave online	1	2	3	4	5	6
Odmaram se, izležavam se	1	2	3	4	5	6
Družim se s obitelji	1	2	3	4	5	6
Sudjelujem u virtualnim književnim, filmskim i sl. klubovima ili grupama	1	2	3	4	5	6

11. Jeste li se prije donošenja COVID-19 protuepidemijskih mjera bavili nekim od dolje navedenih sportova i sportskih oblika rekreacije, i ako da, koliko često?

	Nikada	Rijetko (jednom mjesečno ili rjeđe)	Ponekad (nekoliko puta mjesečno)	Često (jednom tjedno)	Vrlo često (nekoliko puta tjedno ili svaki dan)
Trčanje, jogging	1	2	3	4	5
Teretana	1	2	3	4	5
Grupni treninzi (crossfit, kružni treninzi, insanity)	1	2	3	4	5
Plesni treninzi	1	2	3	4	5
Kontaktni i borilački sportovi	1	2	3	4	5
Plivanje	1	2	3	4	5
Mali nogomet	1	2	3	4	5
Košarka, basket	1	2	3	4	5
Atletika	1	2	3	4	5
Tenis	1	2	3	4	5
Sportsko penjanje	1	2	3	4	5
Odbojka	1	2	3	4	5

12. Bavite li se nekim drugim sportom? Ako da, molimo vas navedite kojim

13. Jeste li član nekog sportskog društva ili udruženja?

1. Da
2. Ne

14. S kim se najčešće bavite sportom/rekreacijom?

1. Sam/sama
2. S jednim prijateljem/icom
3. S grupom prijatelja/ica
4. U grupi s drugim članovima sportskog društva

15. Koliko često ste u svoje slobodno vrijeme POSJEĆIVALI SLJEDEĆA MJESTA I SADRŽAJE? (Napomena: ovo pitanje se odnosi na razdoblje PRIJE nego što su nastupile protuepidemijske mjere uslijed širenja virusa COVID-19).

	Nikada	Jednom godišnje	2-3 puta godišnje	Otprilike jednom mjesečno	Otprilike jednom tjednom	Nekoliko puta tjedno	Svaki dan
Kino	1	2	3	4	5	6	7
Kafići	1	2	3	4	5	6	7
Shopping centri	1	2	3	4	5	6	7
Klubovi	1	2	3	4	5	6	7
Koncerte	1	2	3	4	5	6	7
Lokali brze prehrane (McDonalds, palačinkarnica i sl.)	1	2	3	4	5	6	7
Izložbe, muzeji	1	2	3	4	5	6	7
Sportske utakmice/događaji	1	2	3	4	5	6	7
Crkva (misa, vjerski obredi)	1	2	3	4	5	6	7
Pub kvizovi	1	2	3	4	5	6	7
Kazalište	1	2	3	4	5	6	7
Javna predavanja i tribine	1	2	3	4	5	6	7
Knjižnice	1	2	3	4	5	6	7
Priroda	1	2	3	4	5	6	7
Parkovi	1	2	3	4	5	6	7
Volonterske organizacije, udruge	1	2	3	4	5	6	7

16. Molimo procijenite jeste li u jednogodišnjem razdoblju prije proglašenja COVID-19 mjera, AKTIVNO SUDJELOVALI u sljedećim aktivnostima i programima?

	Da	Ne
Dramsko-scenske, likovne i glazbene sekcije i grupe	1	2
Studentski mediji (npr. portali, časopisi)	1	2
Plesne, kazališne, glazbene, filmske radionice i edukacije	1	2
KUD-ovi, folklorna društva, klape	1	2
Molitvene grupe, vjerski susreti mladih, hodočašća	1	2
Ostale vjerske udruge i organizacije	1	2
Organizirane akcije čišćenja okoliša	1	2
Pomoć starijim građanima	1	2
Ostale volonterske i humanitarne akcije	1	2

17. U kojoj mjeri su Vas sljedeći čimbenici motivirali na sudjelovanje u prethodno navedenim aktivnostima (npr. volontiranje, kreativne radionice, članstvo u organizacijama)?

	Nimalo	Malo	Mnogo	Vrlo mnogo
Kako bih ostvario/la svoje potrebe i interese	1	2	3	4
Želja za druženjem i upoznavanjem novih ljudi	1	2	3	4
Potreba da se moj glas čuje	1	2	3	4
Potreba da radim nešto što je korisno	1	2	3	4
Osjećaj da u suradnji s drugima mogu stvari mijenjati na bolje	1	2	3	4
Stjecanje novih znanja i vještina na neformalan način	1	2	3	4
Mogućnost objavljivanja novih sadržaja na društvenim mrežama	1	2	3	4
To mi je predložio prijatelj/ica	1	2	3	4
To su mi predložili kolege sa studija	1	2	3	4
To mi je predložio/la brat/sestra	1	2	3	4
To mi je predložio/la netko drugi iz obitelji	1	2	3	4
To su mi predložili poznanici/e	1	2	3	4
Višak slobodnog vremena	1	2	3	4

10. LITERATURA

- Badrić, M., i Prskalo, I. (2011). „Participiranje tjelesne aktivnosti u slobodnom vremenu djece i mladih“, *Napredak: časopis za pedagogijsku teoriju i praksu*, 152(3-4): str. 479-494.
- Bouillet, D., Ilišin, V. i Potočnik, D. (2008). „Continuity and Changes in Croatian University Students' Leisure Time Activities“, *Sociologija i prostor*, 46 (2 (180)): 123-142.
- Bourdieu, P. (2011). *Distinkcija*. Zagreb: Antibarbarus.
- Caldwell, L. L., Witt, P. A. (2011). „Leisure, recreation, and play from a developmental context“, *New directions for youth development*, 2011(130): str. 13-27.
- Dumazedier, J. (1967). *Toward a Society of Leisure*. New York: Free Press.
- Elster, J. (2000). *Uvod u društvene znanosti*. Zagreb: Jesenski i Turk.
- Gvozdanić, A. (2010). „Some Indicators of Political Culture of University Students in Croatia“, *Sociologija i prostor*, 48 (3(188)): str. 461-477.
- Ilišin, V. (2003). „Politička participacija mladih i politika prema mladima: Hrvatska u europskom kontekstu“, *Politička misao*, 40 (3): 37-57.
- Ilišin, V. (2006). „Slobodno vrijeme i kultura mladih“, U: Ilišin, V. (ur.): *Mladi između želja i mogućnosti: položaj, problemi i potrebe mladih Zagrebačke županije*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: Zagreb, str. 299-330.
- Ilišin, V. (2017). „Neke dimenzije slobodnog vremena mladih“, U: Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V., (ur.) *Generacija Osujećenih- Mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: Zagreb, str 293.-316.
- Ilišin, V. (2007). „Slobodno vrijeme i interesi mladih“, U: Ilišin, V., Radin F. (ur.): *Mladi: problem ili resurs*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu: Zagreb, str. 13-37.
- Ilišin, V. i Spajić Vrkaš, V. (2015). „Potrebe, problemi i potencijali mladih u Hrvatskoj“. Istraživački izvještaj. *Ministarstvo socijalne politike i mladih*, Zagreb.
- Lončar, V. (2008). „Kazalište u Hrvatskoj i mladi (1950.-2007.)“, *Kazalište* 33/34. Zagreb
- Mlinarević, V., Miliša, Z., Proroković A. (2007). „Slobodno vrijeme mladih u procesima modernizacije - usporedba slavonskih gradova i Zadra“, *Pedagogijska istraživanja*, 4(1): 81-99.
- Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim istraživačkim znanostima*. Zagreb: Naklada Slap.
- Stebbins, R. (1982). „Serious Leisure: A Conceptual Statement“, *The Pacific Sociological Review*, 25(2): 251-272.
- Stebbins, R. (1997). „Casual leisure: a conceptual statement“, *Leisure Studies*, 16(1), str 17-25.

Stebbins, R. A. (2011). „Leisure studies: The road ahead“, *World Leisure Journal*, 53(1): 3-10.

Stebbins, R. A. (2018). „Leisure as not work: a (far too) common definition in theory and research on free-time activities“, *World Leisure Journal*, 60(4): 255-264.

Tomić-Koludrović, I. i Leburić, A. (2001). *Skeptična generacija: životni stilovi mladih u Hrvatskoj*. Zagreb: AGM.

Tomić-Koludrović, I., Petrić, M., Puzek, I., Zdravković, Ž. (2018). „Rodni stavovi i prakse u Hrvatskoj“, Izvještaj o kvantitativnim rezultatima projekta GENMOD, *Institut društvenih znanosti Ivo Pilar*, Područni centar Split.

Tonković, Ž., Marčelić S., Krolo, K. (2017). „Kulturna potrošnja, društvene nejednakosti i regionalne razlike: istraživanje Eurobarometra u Hrvatskoj 2013. godine“, *Sociologija i prostor*, 55 208 (2): 187-208.

Tonković Ž., Krolo K., Marčelić S. (2014). “Kulturna potrošnja i glazbene preferencije mladih: razvoj tipologije na primjeru Zadra“, *Revija za sociologiju*, 44 (3): 287–315.

Zakon o volonterstvu (NN, 58/2007) https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2007_06_58_1863.html (preuzeto: 1.6.2020).